

RĘBAĆ (55) *vb impf*

W inf ręb- (5), rąb- (3); ręb- *Mącz, CzechRozm, Calep, SarnStat*; rąb- *MiechGlab, GliczKsiąż*; ręb- : rąb- *BielSpr* (1:1). W temacie praes rąb- (16), ręb- (1); rąb- : ręb- *Calep* (2:1). W pozostałych formach rąb-.

a jasne.

Formy tematu praes typu: rąbię, -esz (15) [w tym: rębnię (1)], rąbãm, -ãsz (6); -ę, -esz *KochSat* (2), *Mącz, GórnRozm* (2), *Calep* (3), *GostGosp* (2), *SarnStat* (2); -ãm, -ãsz *BibRadz, WujJud, CzechRozm, Oczko*; -ę, -esz : -ãm, -ãsz *BielKron* (1:1), *Strum* (2:1).

inf rębać, rąbać (8). ◇ praes 1 sg rąbię (2). ◇ 3 sg rąbie (2), [rąbã]. ◇ 2 pl rąbãcie (1). ◇ 3 pl rąbiã, rębniã (8), rąbajã (2). ◇ praet 1 sg m -m rąbãł (3). ◇ 3 sg m rąbãł (9). f rąbała (2). ◇ 1 pl m pers -smy rąbali (1). ◇ 3 pl m pers rąbali (5). ◇ fut 3 sg m będzie rąbãł (1). ◇ imp 2 sg rąb (1). ◇ 2 pl rąbacie (1). ◇ con 3 sg m by rąbãł (1). ◇ 3 pl m pers by rąbali (3). ◇ [impers praet rąb(a)no. ◇ con by rąbãno.] ◇ part praes act rąbajãc (3), rąbiãc (2).

Sł stp: rębać, Cn: rąbać, *Linde XVI* (dwa z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.: rąbić.

Ciąć uderzając ciężkim i ostrym narzędziem (55) :

[rębać czym: Izali będzie fię pochwalãc fiekierã nád tym kto iã rąba? [Nunquid gloriabitur securis contra incidentem cum ea?] *BudBib Is10/15 (Linde)*.]

a. Ścinać, wycinać; *caedere Mącz, Calep, Cn; excidere Miech; incidere JanStat* [w tym: co (20)] (22) : *KochSat A2*; Tęń cziy był lãs/ był ná tęń czãs v drugiego fãsiãdã gościem [...]; á iãdãc do domu pijãno imo fwoy lãs/ y vřlyřzawřzy że robiã [!] w leřie/ krzyknãł: A zły człowiecze (prãwi) wnet fię tobie tęń lãs da znãc. *GórnRozm F2, F2, H; IEfliby* kto [...] w cudzym leřie álbo gãiu rąbał: ten pan onęgo lãfu/ tego który rąbię [!]/ naprzód w řiekiérze/ drugim rãzem w řukni [...] ma ciãżãc przez winy. *SarnStat 471 [idem] 668; [lasy i puszcze królewskie pustoszą, nie telko na potrzeby swe rąbajã, ale też i przedawajã. LustrSand 117]*.

rębać na co (2): *Palcie lãfy na popioły/ rąbacie na wańřzoły KochSat A4; [LustrKraK I 59]*.

Zwroty: »drwa rębać« = *caedere arbores Mącz, Cn; ligna incidere JanStat* [szyk zmienny] (13): Iakom ya nyerãmbal Drew Brzozowych wczęczi gaiu slachetnego Vincentego Sokolowskiego *ZapWar 1549 nr 2659, 1536 nr 2490, 1546 nr 2619*; Zãs od lãciny nigdi też [dziecię] nye omdleye/ boć w řzkole nye vczã rąbãc drew *GliczKsiąż I8v; Mącz 29d, 193b; GórnRozm F2, G2v [2 r.]*; Gdzie fã dobrã nierozgrãniczonę, á kto o krzywdę pozywa, tedy wedle zwyczãiu w niektórych powiećiech zãwiészãiu tãkie řprãwy [...], á ów nie ma gdzie drew rębać, řiekiéry mu biorã, y krzywdy iné ciérpi. *SarnStat 474, 471, 668; SkarKaz 315a; [InwSzlachKal 1569 nr 19]*.

»las(y) rębać« (4): *MiechGlab [90]*; *Cirus Krol Perřki/ áby pobudził poddãne řwoie ku walce/ kãzał im piewey [!] ieden lãs rębać BielSpr 49v; GórnRozm F2; Incaeduus. Quod non caeditur – Las ktorego nierebiã. Calep 517b*.

b. Dzielić na kawãłki, odcinać; *secare Vulg, Calep, Cn; caedere PolAnt, Vulg, Cn; concidere Calep, Cn; incidere Calep; consecare minutatim, dividere, (pro)scindere Cn* [w tym: kogo, co (23)] (27) : Nie dořtãło nam Kãrpi w Stãwie/ przez Dwãdźieřcia kóp. W czym dawano winę ónemu Sumowi/ że ié ón poiãdł/ y były tego znãki. Rąbiãc go/ nãleżiõno w nim w Křieńcu trzy Kãrpie *Strum Q2v; SkarŻyw*

225; Inciduus, Quod caedere, vel incidere non licet – Czego fie rebac niegodzi. *Calep* 519b, 231a, 960a; Rzymiánie ftárzy mieli ná dłużniki płone Ná dwunaści tablicách práwo vftáwione [...]. Iefli fie kredytorow zebráło nie máło: Rąbáli dłużnikowe miedzy sobą ciáło. *KlonWor* 74; [*StryjPoczqt* 75; Iefliby też ftárzy Rzeźnicy v kogo mięfo podeyżrzane náleźli/ á rofkazáliby áby go nie rąbano [...]
SzczerbSpecSax 381 (*Linde*)].

W połączeniu szeregowym (2): Dla tego [*bo Bóg błogosławił niszczycielom bałwanów*] fie też wam widzi że wdzięczną Bogu posługę czynicie/ kiedy obrázy męki Páńfkiey po drogách łupicie/ tłuczećie y rąbacie/ á pámiątkę iego [...] zgładzić chcecie. *WujJud* 9v; *WujJudConf* 9v.

Zwroty: »drwa rębać« = *caedere ligna PolAnt*; *concidere ligna Cn* [*szyk zmienny*] (12): *RejWiz* 97; ábowiem z woyskiem poydą [*Chaldejczycy*]/ á przydą przeciw niemu [*Egiptowi*] z siekierámi/ iáko ci co drwá rąbáią. *BibRadz Ier* 46/22, *Ios* 9/27; *BielKron* 47v, [85³]v, 452v; *BielSpr* 2; Czynią téz niektórzy Táráfy/ rąbáiąc ná dłuż drwá *Strum* H2; *CzechRozm* 232v; Tedy im [*Gibeonitom*] Iozue y lud [*tj. Izrael*] przyięgi łámác niehcąc. gárdłem ich dárowáli: ále ie y potomftwo ich/ ná posługę kościelną Iozue oddá: áby drwá rąbáli/ y wodę ná flufzbę Bożą nošili. *SkarŻyw* 503, 226; *GostGosp* 70. [*Niektóre użycia może a.*]

»w sztuki rębać« (1): tóz o ówém dziwnym ieźiorze rzeczém/ co ná Podolu [...]: iz wzlawfzy/ kiedy mu flónce przypiecze/ w fól fye zsiáda: y ták bárzo twárdzieie/ álbo zmarza/ że ludzie po fól przyiáchwfzy/ z wozem y z przęzáiem/ po ónéy foli ieździć/ y w fztuki iá iáko lód rąbáiąc/ ku potrzebie obráćć mogą *Oczko* 9.

Szereg: »rębać i sieć« (1): Gdyż y mrowká/ gdy iá kto śćifka broni fie y káfa: á iá bych miał być pniem niemy/ któryby káždy ktoby iedno chciał mógł rębać y fieć [!]/ iáko ten ktory fie bronić nie może. *CzechRozm* 233v.

a. *Zadawać ciosy bronią białą* (2) : Tarnowfki Polak bramę sam wyfiekł Zamkową [...]. Ale gdy Bramę rąbał/ podiáł tám dwie ránie *StryjKron* 602.

W połączeniu szeregowym (1): Páchołek fmiáły/ zápomniawfzy fie [...] gdy koń z nim przefkoczył fźránki ktho mu fie nawináł w oney zgrái/ fiekl/ rąbał/ kłól/ iz zábitych/ ránnych/ bárzo wiele było *Górndworz* O7v.

[*W porównaniu*: Stala szie na thim executia Draganie na pliaczu tak marnie, iz go tak rąbano yako głowe kapusty. *CorfusDocum* 1564 nr 130.]

β. *Odrąbywać* (3) : A iefliby miáła być zupełna ofiárá Pánu z Ptáftwá: thedy z Synogárlie y go łąbiát [!] będzie iá offiárował káplan [...]: I połámie fkrzydełká iey/ á nie będzie rąbał/ áni żelázem przecínał *Leop Lev* 1/17.

rębać z czego (2): Przywiedli [*uczniowie*] tedy osłę do Iezufá/ wrzuciwfzy ná nie fźáty fwe/ y wfiadł ná nie. A wiele ich [*tj. ludności okolicznej*] fláli odźienia fwoie po drodze/ drudzy záfię rąbáli gáłázki z drzew/ y kładli ná drogę. *BibRadz Mar* 11/8; *WujNT Mar* 11/8.

c. *Przygotowywać materiał do wytwarzania czegoś z drewna [co]* (4) : Ale to miéy ná dobréy pámięci rąbiąc ón Vpuft/ káz dobrze drzewo ná fźnur vftofowáć *Strum* L2v.

rębać z czego (1): Czynu [*tj. surowca*] do koł/ do wozow/ tákiego co z fuchego rąbią dofyć przyczynić *GostGosp* 82.

rębać czym (1): gdy łie nalfzym [wyprawie Kolumba] z niefortuny rozbił Okręth/ oni [mieszkańcy wyspy Nowa Hiszpania] ich rátowáli w łwoich korytach. ktore nie żelázem/ bo go nie znáią/ ále kosią ołtrą wyciáfuią: tákże y domy rąbią kosią ołtrą miáfto liekier álbo piły. *BielKron* 441.

Zwrot: »rębać w węgiel« (1): załóźże ón Fundament [upustu]/ Przécieśiámi [...]. Rąbże zá raz Izbicę w ónych Przécieśiách w Węgiel/ tákże y Policzki ná przodku *Strum* L2v.

Synonimy: c. *ciosać, rzezać*.

Formacje współrdzenne: *narąbać, obrąbać, obrąbać się, podrąbać, porębać, przerąbać, rozrąbać, urąbać, wyrębać, zobrębać, zrąbać, poprzerąbać; rąbić, nadrąbić, narąbić, obrąbić, obrębić się, podrąbić, porąbić, przerąbić, rozrąbić, urąbić, wrębić, wyrębić, zarąbić, zawrębić, zrębić; narębować, obrębować, odrębować, podrębować, porębować, przerębować, rozrębować, wyrębować, zarębować, zrębować, pozarębować, powyrębować; wyrębywać, powyrębywać*.

Cf **RĄBANIE, RĄBANY, RĄBIĄC**